

SOVIETSKI VEDCI O PROBLÉMOCH ONTOLOGIE

Príležitostne som sa už pokúsil zdôvodniť, že základným fenoménom myslenia je vzťah alebo rozpor. Aj to, čoho sa myslením zmocňujeme, musí byť vzťahom, rozporom, štruktúrou, tvarom; slovom, musí mať svoj nehomogénny, a teda špecifický spôsob bytia.

Klasici marxistickej filozofie hovoria, že fundamentálnou *vlastnosťou* bytia je vzájomné pôsobenie. Čiže interakcia je elementárnou charakteristikou spôsobu bytia. R. O. Kurbanov sa najnovšie vyslovil tak, že ani to, čo nazývame vecou, „nie je nič mimo tejto interakcie“, že „niet veci osebe mimo vzájomného pôsobenia“. V. V. Bažan tvrdí to isté: „Bez registrácie vlastností absolútne niet čo vypovedať o veci.“ V sovietskom zborníku *Dejiny marxistickej dialektiky*, ktorý nedávno vyšiel aj u nás, sa konštatuje, že „marxizmu je cudzia metafyzická predstava o skutočnosti ako o niečom, čo je v najhlbšom svojom základe jednoduché a nehybné, ako o uzatvorenom, hotovom systéme všejednoty...“ Aj podľa A. I. Ujomova proces nekonečného prenikania do hĺbín skutočnosti je „v rozpore s predstavou o existencii absolútne jednoduchých elementov budovy sveta“. Takáto predstava je v zásadnom rozpore so samou dialektikou.

Nestačí povedať, že poznanie je priamo podmienené štruktúrou bytia, ale treba dodať, že je sprostredkované praktickým vzťahom človeka k svetu. Starý, nedialektický materializmus pri štúdiu konkrétneho bytia ešte ignoroval aktívny kognitívny prístup človeka. S. L. Rubinštejn právom tvrdí, že samo *bytie* existuje síce nezávisle od poznávacieho subjektu, no ako *objekt* je iba vo vzťahu k subjektu.

Vlastne už Hegel vyhlásil, že pojem čistého bytia je sprostredkovaný abstrahovaním od všetkého konkrétneho, pomyselným oslobodením bytia od všetkých určení. Ako to najnovšie vyjadril aj B. G. Kuznecov, „čisté bytie vyjadruje absenciu konkrétnych určení, úplné vyprázdnenie sveta“. Naproti tomu *objekt* je už to, čo stojí v dialektickom vzťahu k subjektu, na čo a nakoľko je zameraná jeho predmetnopraktická a kognitívna činnosť. Takto to nedávno vyslovil aj V. A. Lektorskij. Konečne kedysi už aj sám Marx konštatoval, že „ani *príroda*, vzatá abstraktne, fixovaná pre seba, odtrhnuto od človeka, nie je pre človeka ničím“.

Podľa slov P. V. Kopnina sám pojem reality zjednocuje hmotu i poznanie, objekt i subjekt, a oba tieto póly tvoria jednotu protikladov. Ako na to upozornil už spomenutý V. V. Bažan, zmysel termínu „existuje“ je celkom ekvivalentný so zmyslom výrazu „je reálny“.

V uvedenom sovietskom zborníku o dejinách marxistickej dialektiky sa hovorí, že Marx pokladá za veľkú zásluhu Heglovej filozofie, že sa tu človek skúma ako výsledok dialektického vývinu, ktorého základom je vzájomné

pôsobenie subjektu a objektu, človeka a predmetného sveta. Vyzdvihuje sa tu, že „Marx charakterizuje tento proces ako vzájomný vzťah sebaodcudzenia a zrušenia tohto sebaodcudzenia, sebaspredmetňovania a odpredmetňovania“. Protiklad medzi subjektom a objektom — konštatuje sa tu ďalej — človekom a prírodou, ruší a prekonáva sa v činnosti, v práci človeka, aby potom vznikol a vzplanul na novom, hlbšom základe, a znova bol vyriešený, ale už na vyššej úrovni.

Skutočne, existencia človeka je možná len ako proces predmetnej činnosti. Sovietski filozofi právom tvrdia, že práve prax, praktická predmetná činnosť bola pre Marxa kľúčom na dialektické riešenie otázky vzájomného vzťahu subjektu a objektu: „V kategórii predmetnej činnosti vyjadril Marx skutočný dialektický vzťah subjektu a objektu, ktorý na jednej strane charakterizuje ich protikladnosť a na druhej strane ich jednotu, prechod jedného v druhý.“ Rozumie sa, že predmetno-praktická činnosť sa konkretizuje predovšetkým ako výrobná činnosť, ktorá „vytvára nevyhnutné materiálne podmienky života ľudí“.

Osobitne chcem vyzdvihnúť tento dôležitý pasus zo spomenutého sovietskeho zborníka: „Revolučno-kritické myslenie si vždy zachováva schopnosť rozvíjať, zlepšovať a obohacovať svoje kritériá a princípy, formuláciu svojho cieľa a svojich úloh. Účel nie je pre neho nejakým nehybným orientačným bodom, ale živým a tvorivo sa zdokonaľujúcim obrazom budúcnosti. Konkretizácia cieľa vyžaduje živé argumenty z rozvíjajúcej sa skutočnosti, ktoré sa v nijakom prípade nemôžu nahrádzať doktrínovými argumentami. Kritickosť sa znova a znova stáva nevyhnutnou spolu s novými problémami, ktoré vznikajú v historickom pohybe.“ Myslím, že tento pasus skutočne hlboko vyjadruje marxistický prístup k pojmu revolučnej praxe. Zvláštnu pozornosť som tomuto problému venoval vo svojej nedávnej štúdii o dialektike ľudského bytia. Materiálny svet je nesmierne zložitý a zmocňujeme sa ho vždy len čiastočne. Práve preto nie je v zhode s marxistickým postojom vytyčovať si pre praktickú činnosť nejaké absolutizované ciele.

Sovietski filozofi hovoria, že tzv. tautologický jazyk „hotových poznatkov“ pripúšťa len formálny pohyb na fixovanej rovine, ktorá je pozbavená „dimenzií“ tvorivého procesu. Preto proti synchronicky redukovanej štrukturológii treba stavať diachronický aspekt ako organický komponent dialektiky štruktúry. Sama dialektika si vyžaduje, aby sme poznanie nechápali ako jednoduchý statický efekt, ale ako uzlový bod v nekonečnom procese rozvoja poznania, ako etapu v protirečivom, živom a nekonečnom vývine našej kognitívnej a praktickej aktivity.

Igor Hrušovský

NOVÝ POLSKÝ FILOZOFICKÝ ČASOPIS

V jeseni 1973 začala Poľská akadémia vied vydávať nový filozofický časopis pod názvom *Dialectics and Humanism*. (Dialektika a humanizmus). Časopis vychádza vo Varšave štyrikrát do roka v anglickom jazyku a vedie ho